

Ziemowit Szczerek
**Přijde Mordor a sežere nás
aneb Tajná historie Slovanů**

Větrné mlýny

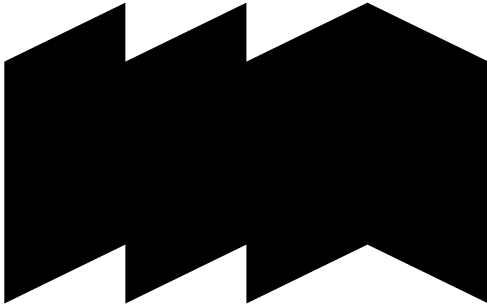

Ziemowit Szczerek, narozen 1978 v Radomi, spisovatel, novinář a překladatel zabývající se problematikou regionalismu ve střední a východní Evropě. Vystudoval práva a politologii. Píše prózu, je fanouškem moderních dějin střední Evropy a gonzo žurnalistiky. Jeho knihy *Přijde Mordor a sežere nás aneb Tajná historie Slovanů* (2013) a *Tetování s tryzubem* (2015) byly nominovány na prestižní polskou literární cenu Nike. Autor mnoha rozhovorů, reportáží a povídek. Spolupracuje mimo jiné s časopisy *Polityka* a *Nowa Europa Wschodnia*. Do polštiny přeložil esej Huntera S. Thompsona *The Kentucky Derby is Decadent and Depraved*. Žije v Krakově.

Větrné mlýny

Ziemowit Szczerek
Přijde Mordor a sežere nás
aneb Tajná historie Slovanů

Ziemowit Szczerek
**Přijde Mordor a sežere nás
aneb Tajná historie Slovanů**

Kniha vychází s podporou
Ministerstva kultury České republiky
a Nadace Český literární fond.

© Ziemowit Szczerek, 2017
Translation © Michal Lebduška, 2017
Photo © David Konečný, 2017
© Větrné mlýny, 2017

ISBN 978-80-7443-250-7 (papírová kniha)
ISBN 978-80-7443-268-2 (eBook)

Překlad Michal Lebduška

*Omlouvám se vám, pánové,
strašně se vám omlouvám.
To se nemělo stát.*

Józef Piłsudski Ukrajincům, které podrazilo Polsko
Internální tábor v Szczypiorně 15. května 1921

1 — Ó jé

Celník v čepici jako víko od kanálu se koukal na můj pas.

„Lukáš Ponczyński,“ přečetl.

„No jo,“ řekl jsem mu, „nic s tím nenadělám.“

„Drogy nemáš?“ zeptal se polsky, divně, bez přízvuku, a ten chybějící přízvuk neseděl k jeho špatně padnoucí uniformě, k té jeho čepici o průměru cyklistického kola, ke které ostatně neseděl ani připnutý tryzub¹, protože tryzub sedí k čepici rakouského vzoru, a ne k téhle sovětské pánvi.

„Proč?“ zeptal jsem se a civěl na tu čepici. „Drogy? A proč?“

Usmál se a na chvíli tím úsměškem připomínal Eugeniusze Boda² z předválečných plakátů. Orazítkoval mi pas. „A proč na Ukrajinu?“ zeptal se ještě Bodo.

„Hledat kosti předků,“ odpověděl jsem, i když jsem zrovna moc předků na Ukrajině neměl. Celník se rozesmál.

„Běž,“ řekl a posunul po desce, ze které se loupal lak, pas na moji stranu, „hledej.“

Minibusům se tu říkalo „maršrutky“. To mi řekl Havran, který byl na Ukrajině už dřív. Teď jsme šli ve dvou přes zaprášený nerovný plácek. Rozhlížel jsem se. Poprvé jsem viděl ten postsovětský prostor. Svět, který jsem si doteď mohl jenom představovat, získával tvar, a to jaký. Nějací chlápci po něm chodili v kostkovaných papučích. Ježíš namalovaný na stěně kostela byl tmavý jako Kavkazan. Od plechových kopulí se odráželo slunce, které oslepovalo oči.

Civěl jsem kradmo na ruský frajery v černých kalhotách a teniskách. Poprvé jsem je viděl v jejich přirozeném prostředí. Frajeři vyzařovali klid banditů, ale bylo vidět, že stačí vteřina, jeden impuls, půl impulsu, aby je to nakoplo. Cítil jsem to. Stáli, plivali si pod nohy, o něčem se polohlasně bavili a stříleli kolem sebe očima.

A maršrutky byly staré mercedesy sprintery, fiaty ducata nebo volkswageny transporter. Byly jako tažní volí: velké, zaprášené a rozplácené od neustálého přetížení. Některé měly na boku německé nápisy: tuhle KREUZBERG KEBAB MUSTAFA, támhle WURST UND SCHINKEN GmbH. Vypadaly jako prodané do otroctví. Musely zapomenout na svůj šťastný život na Západě, na rovné silnice a automatické myčky, na garáže a vysávání čalounění jemnýma rukama. Tady byly zapřaženy do pomalé práce ve špíně a dřely až do smrti. Osud otroků. Jejich kovové kosti měly na věky zapadnout do toho bláta a nikdy ani nic nezúrodit. Mercedesy sprintery a volkswageny transporter už nikdy neměly spatřit vypucovaný

Vaterland, alles ist verloren, alles ist kaputt. A teď stály kaput v tom žlutém vedru, které zalévalo západní konec Ukrajiny.

Karosérie naší maršrutky, na jejíž palubní desce ležel karton s nápisem *Lviv*, byla rozpálená jako plotna ve staré kuchyni. Nedalo se jí dotknout. Nasával jsem do sebe tu novou realitu, která byla ve vedru hustá jako puding.

Hodili jsme batohy do kufru a sedli jsme si. V rozpáleném, ještě prázdném vnitřku tančila smítka prachu. Smrdělo to tam koženkou, olejem a benzínem. Byl to příjemný zápach.

Řidič měl zeleně potetované paže. Byl tam nějaký žralok, nějaká mořská panna. Díval jsem se, jestli tam nemá Lenina, ale neměl. Ale naštěstí tam byla aspoň hvězda. Nehýbal se, dokud celou maršrutku od stěny ke stěně a od podlahy ke stropu nezaplnilo růžové lidské tělo oblečené do seprané bavlny. Teprve potom se mu pohnuly svaly pod těma zelenýma kérékama. Zařadil jedničku a maršrutka vyrazila. Chvíli to vypadalo, že ten aspoň pětkrát přetížený minibus se rozplácne jak široký, tak dlouhý na unavený asfalt, ale po chvíli chytil dech a zázračně se vyvalil z plácku na silnici.

Bylo horko a dusno, ale nedovolili otevřít okna. Když jsem to zkoušel, tak na mě hned začalo půl maršrutky vrískat, abych zavřel, protože na ně všechny táhne a umřou. Křičeli na mě bábušky, křičeli na mě mladý frajeři

se špičatýma botama, křičely holky, které měly na krku pověšené mobily, ze kterých letělo bzučící ruské disco.

„Nech to bejt,“ řekl Havran s lhostejným výrazem znalce tématu, „nijak ti to nepomůže. Tady se vokna votvírat nesměj. V autobusech, vlcích. Nesměj a tečka. Je to zakázaný. U nás se mlíkem nezapíjí maso a vodou ovoce a tady se při jízdě nevotvíraj vokna. Sedni si na prdel a respektuj to.“

Ano, Havran už byl na Ukrajině dřív, a proto teď dělal mudrce-průvodce.

Vrátil se z té Ukrajiny jako traper z divokých hor a tak dlouho vyprávěl v Krakově o zázracích a výstřednostech Východu, že jsem se s ním vybral — uvidět to na vlastní oči. A tak jsem tady.

Za špinavými závěsy se táhla Halič. Teď už ukrajinská, ne polská. A všechno to vypadalo, jako kdybych vjel na území alternativních dějin své země. Ve skutečnosti to tak vlastně bylo.

A potom jsme vjeli do Lvova.

To město by nemělo existovat — myslel jsem si, když jsem se díval přes okno. Polský mýtus jeho ztráty je tak silný, že by nemělo existovat. Ale ono si v klidu stálo, a navíc drze vypadalo víceméně tak jako před svojí regionální apokalypsou...

Hned když jsme vysedli z maršrutky na lvovské zemi, le-
těl Havran do lékárny koupit ten legendární nápoj Vigor,
o kterém jsem toho od něj už tolik slyšel.

„Ten vigor,“ říkal Havran, „to je formálně lék, a proto
se dá koupit jenom v lékarně. Nevím, na co je to lék, na
něco, výtažek z dvanácti bylin, dvanácti ukrajinských
bojovníků, men, a funguje jako baltskej čaj z Pelevina,
kokain s vodkou. Všichni Poláci, který jezdějí do Lvova,
to tu pijou.“

Sedli jsme si na nějakým příšerným hřišti plným
vajglů, rozbitých lahví. Hned vedle stál pomník Stepana
Bandery. Bandera byl v kravatě a v rozevlátém rozep-
nutém trenčkotu a tvářil se tak, jako kdyby stál na za-
stávce tramvaje a vzpomněl si, že zapomněl vypnout
žehličku. Byl zoufale gigantický a tím, jak byl přerostlý
a ztracený, budil hlavně soucit.

Sedli jsme si a Havran smíchal vigor s kvasem. Pili
jsme a dívali se, jak po náměstíčku pomalu chodí lidé.
Dokonale ladili s okolím. Stejně jako ono sotva sbírali
vlastní tvary dohromady.

No ale vigor fakticky fungoval. Pil jsem ho a — fak-
ticky — jsem cítil, jak do mých žil vstupuje síla, moc
a euforie, kterou jsem necítil už hodně, hodně dávno.

A čím víc jsem pil, tím víc se mi tu líbilo. Protože tu
všechno bylo hrozně hustý. Krutopřísný.

Sovětská auta se řítily po těch monstrózních dírách jako
magoři a ztrácela různé zrezivělé části. Jako živé mrtvoly

ve filmech o zombie apokalypse. Ze stěn starých domů trčely komíny od kamen. Na střechách rostly stromky. Na trávě, někde na Žovkevském předměstí, ležela stará babička. Přiběhli jsme, abychom jí pomohli, a ucítili jsme z ní strašný smrad alkoholu. Snažili jsme se ji postavit na nohy, ale babička naši pomoc nepotřebovala. Ležela si na slunci, z dechu jí táhl alkohol a bylo jí na světě dobře jako Dionýsovi povalujícímu se před sudem. Mírným hlasem nám řekla, abysme šli do prdele, a tak jsme ji nakonec nechali na tom trávníku a šli se sami opíjet. Všim, čím se dalo.

Vedro se valilo z nebe a prodavačky, které vycházely z obchodů na cigaretu, se krčily v maličkých kouscích stínů, které vrhaly okraje střech. Úplně jako kdyby se schovávaly před deštěm. Ulice vypadala, jako by svět posledních sto let jenom stárl. Opotřebovával se. A nic víc. Dlažební kostky na ulicích se rozjížděly do stran a klesaly do bláta. Chodníky připomínaly pádící bystřinu ztuhlou v betonu. Místy zely otevřené kanály. Domy přetékal stářím, špínou a devastací.

Nechápal jsem, proč se tu cítím tak dobře.

Po náměstí se procházeli starší Poláci: místní i turisté. Na první pohled se dalo poznat, kdo je kdo. Turisté se pomalu courali, se zanícenými výrazy ve tváři, trochu vážným krokem a polohlasem naříkali. Nahlas se ale asi báli. Stěžovali si, že je všechno rozjebaný, že zničený, že

UPA, že Bandera. Ječeli, že Jalta a Stalin. Mleli, že Szczepcio a Tońcio³.

Místní Poláci se zase rychle motali, stříleli očima na všechny strany jako lidé větrící kšeft. Bezchybně z davu vytahovali turisty z Polska, přicházeli k nim a ptali se, jestli nepotřebují pronajmout byt nebo si koupit plánek s polskými názvy ulic. Aby je nalákali, přihazovali pár slov o zlých Ukrajincích a slávě dávné Rzeczpospolity.

A ti Poláci z Polska se chytali na ten švindl Poláků z Ukrajiny jak mladé rybky. Stačilo, aby přišel takový Lvovský Polák, povypřávil o předválečném Lvově, zanoval *V deštivý a ponurý den*, řekl: „Czujcie si jak u siebi w domu, bo to i wasze miasto, ta joj“⁴, a Poláci z Polska už byli celí v slzách, roztáli, byli celí naměkko, jako kdyby je srazilo auto, už fňukali, už jim teklo z nosu, už vytahovali peněženky, kupovali plánky, průvodce, pronajímali si byty.

A přesně takový Lvovský Polák k nám přišel. Jmenoval se Jurij. Ačkoliv mluvil průměrně polsky, přísahal, že je Polák z masa a krve. To na nás ale dojem nedělalo, protože poslední věc, kterou jsme tenkrát ve Lvově hledali, byla polskost.

„Dobře, že Lvov neni polskej,“ říkal jsem akorát Havranovi v povigorovém proudu slov. „Co by to bylo za fun přijet do polskýho Lvova. To je, jako kdybys jel do Poznane. Nebo do Vratislavi. A takhle — no prosím. Co

se tady všechno děje. No ne, starej. Podívej se. Hustý. Krutopřísný. Men.“

A lokl jsem si vigoru, po němž už svět nebyl tím, čím byl.

No ale přišel ten Jurij. S knírem pod nosem, smutnýma očima a s mapou Lvova na prodej. A říkal, že má levné bydlení. Mapu jsme nechtěli, ale nějaký nocleh by se hodil, zhodnotil situaci Havran a těžko se s ním dalo nesouhlasit, protože večer se pomalu blížil, byli jsme už pěkně pod parou, ale spíš bez plánů. Zeptali jsme se Jurije, kde má ten byt, na což odpověděl, že kousek, že klídek.

„Dobře,“ řekl Havran, „tak shodíme batohy a budeme mít kde chrápat. No a víš,“ ztišil hlas a spiklenecky se na mě podíval, „máme místního. Chápeš.“

Pokýval jsem hlavou, že ano. Ale potom, co jsem se zamyslel, řekl jsem, že ne.

„No,“ povzdychl si Havran, jako kdyby se bavil s idiotem, „máme místního, s kterým můžeme chlastat. Co je to za Ukrajinu, co je to za hardcore bez pití s místními, men. U Rusáků se musíš s Rusákama napít. Jinak to nejde.“

„Ale dyť říká, že je to Polák.“

„Jakej to je, kurva, Polák,“ odpověděl Havran. „A i kdyby to byl Polák, tak je to stejně Rusák. Dovedeš si to představit — bydlet tu celý život a nebejt Rusák?“

„Jdeme, jdeme,“ netrpělivě říkal pan Jurij a podivně nejistě se rozhlížel kolem.

Blízko to však nebylo. Šli jsme podél tramvajových kolejí, které vyhrézávaly z dlažby jako vyrvané žíly na rukou, a potom jsme uhnuli doprava, do průsmyku mezi trpasličími domy.

A vešli jsme do jiného světa.

„Kde to sme?“ zeptal se Havran a rozhlížel se kolem s očima jako dvacetikoruny.

„Zamarstyniv,“ odpověděl Polák Jura. „Vlastně Zamarstynov,“ opravil se.

„Ynov, ynov, ne yniv,“ poplácal Havrana po zádech.

To okolí nevypadalo jako nic, co jsem do té doby viděl. Byla to čtvrť, která dokazovala, že lidská obydlí se mohou sama rozrůstat a šířit jako lesy, jako plevel. Stačí je neplít. Že to, co vytváří člověk, se nijak neliší od přírody a stejně jako les obrůstá křovím, mechem, jmelím, tak tady všechny domy obrostly nějakýma boudama, nějakýma papundeklovýma deskama, dokonce i kusama billboardů, který byly montovaný místo stěn a střech přístřešků. Ta realita se vytvářela sama, bez plánu, a řídila se jenom vlastní vnitřní potřebou a možnostma jejího splnění. Forma a estetika byly odhozený jako absolutně druhořadý záležitosti. Jako zbytečný luxus.

No a všechno to se rochnilo v zelené koupeli s pěnou. Stromy a křoví řádily jako posedlé. Hordy trávy najížděly na všechno, co jim stálo v cestě, a nepřiroda se svobodně slévala s přírodou: chomáče kabelů visely jako liány, haldy rezavějšího železa a vlastně všechno ležící

bez ladu a skladu na dvorech připomínalo něco organického, co za chvíli začne vypouštět šlahouny a větve.

Přítom veškerá společná část — veřejný prostor — zkrátka neexistovala. Silnice tu nebyla, protože tomu rozježděnému dřavému prostoru se dalo těžko říkat silnice. A to už vůbec nemluvím o takovém přepychu, jako jsou chodníky.

A do toho všeho to v tom všem bordelu strašně vonělo čerstvě praženou kávou.

„Kavozavod,“ řekl Jurij, když si všiml, že krčíme nosy jako králíci, a ukázal na cihlovou budovu stojící za řadou domů. „Tam vyrábí kávu.“

Doma u Jurije bydlela jeho žena — věčně uražená paní s nosem ořezaným jako tužka. A starí rodiče: dědeček šťastný jako pes a roztomilá babička. Sám dům připomínal několik domků ze zahrádkářské kolonie sesunutých dohromady a spojených do jednoho organismu. Každý pokoj byl z úplně jiného světa. Nejúčvatnější byly pokusy ten beztvar ozdobit. Záhonky na dvorku byly ohrazené pseudozídka z úlomků cihel položených na trávě a ta pseudozídka byla s celou vážností nabarvená bílou barvou. Na stěnách visely sádrové štuky, které musely kdysi spadnout z nějakého domu.

S dědečkem a babičkou se nedalo bavit. Na všechny otázky odpovídali například: „Ježíš Kristus král Polska, aleluja, aleluja, amen“ nebo „Kdo jsi? Polák malý, bolševika hoň, hoň, hoň“. Budili dojem, jako kdyby úplně nechápali, co říkají.

Shodili jsme batohy v pokoji, který vypadal jako kajuta na nějaké kocábce, zaplatili jsme Jurijovi a vyšli na dvůr.

„Tak jak?“ zeptal se Havran s úsměvem přes půl tváře a ještě nezapálenou cigaretou v ústech.

„No,“ musel jsem uznat, „dobrý.“

Sedli jsme si ke stolku postavenému pod třešni. Byl přikrytý plastovým ubrusem přišpendleným k desce, aby jej to neodfouklo. Podal jsem Havranovi oheň. Babička přišla se dvěma čaji. Vyšel i dědeček. Vyndal cigaretu a zapálil si ji sirkou.

Havran zakašlal.

„Prošu pana,“ protahoval s východním přízvukem a díval se na dědu, „gdě by tu možna kupit vodku?“

Vyprskl jsem smíchy. Děda vycenil zuby a odpověděl lámanou polštinou: „Ještě Polsko nezhyňulo, dej nám, Bože, zdraví.“

„Má alzheimera,“ vysvětlil nám pan Jura, který se objevil ve dveřích. „Jdete, pánové, ještě do města, poguljať? Za chvíli už bude tma.“

„A... e...“, nevzdával se Havran. „A co takhle nějakýho panáka? Nějakýho na cestu?“

„Jakýho?“ předstíral pan Jura, že nerozumí, protože bylo vidět, že není zrovna dvakrát naladěný na myšlenku dát si panáka.

„No, mohli bysme,“ naznačil Havran gesto, jak do sebe hází panáka, „se něčeho napít?“